

MAIN FEATURES OF TRAINING IN THE CONNECTION OF AN INNOVATIVE ECONOMY

Bobokulov B M

Associate Professor of SamSU,
ferdu_www@mal.ru, +998937243373

Umurzakova D E

SamSU researcher

Abstract:

This article presents the authors' views, suggestions and recommendations on the features of training cadres in innovative economy, the solution of modern cadres training problems.

Keywords: innovation, innovative education, knowledge economy, education system, educational concept, innovative research, educational technologies, intellectual capital.

Пандемия натижасида вужудга келган ижтимоий-иқтисодий инқироз миллий иқтисодиётнинг барча соҳа ва тармоқларида фаолиятни янги инновацион ёндашув асосида ташкил этиш ва юритишни талаб этади. Хусусан, кадрлар тайёрлаш тизимида инновацион таълим тизимини шакллантириш ва жорий этилиши заруратини шарт қилиб қўяди. Бу ҳол таълим тизимини биринчидан, замонавий талаб ва эҳтиёжларга мос мутахассисларни яратишга имкон берса, иккинчидан, билимларга асосланган иқтисодиётни шакллантиришни жадаллаштиради.

Инновацион иқтисодиётни яратишга бўлган интилиш энг аввало таълимда инновацион таълим концепсиясини ишлаб чиқиш ва амалга оширишни объектив заруратини келтириб чиқаради. Бу ҳолат таълим тизимида барқарор (айниқса, олий таълимда) талабларни бажарилишини талаб этади. Булар бизнинг фикримизча, қуйидагилар

- таълим сифатини ошириш, ўзлаштирилиши лозим бўлган билимлар таркибини такомиллаштириш, ҳамда таълимдаги кадрларни юқори малака даражасига эришиш;
- ўқитишнинг замонавий технологияларни ривожлантириш, таълим тизимини замонавий стандартлар ва инновацион дастурларга ўтказиш;
- олий таълим тизимида таълим, фан ва ишлаб чиқариш интеграциясига эътиборни кучайтириш;

- турли хил узлуксиз ва қўшимча таълим тизими ва шаклларни оммалаштириш ва ривожлантириш;
- олий таълимда ички инновацион татқиқотлар потенциалини ривожлантириш ва кучайтириш;
- нодавлат олий таълим тизимини ривожлантириш, корпоратив таълим муассасаларни кенгайтириш ва улар имкониятидан фойдаланиш;
- олий таълим муассасалари фаолиятига эркинликлар бериш.

Юқорида таъкидланган вазифаларни бажарилиши, бизнинг фикримизча, мамлакатимизда илмий янгиликларни амалиётга кенг жорий этувчи юқори малакали интеллектуал салоҳиятга эга мутахассисларни, инновацион менежерлар тизимини, ижодкор шахсларни шаклланишига олиб келади. Бу ҳолат ўз навбатида, фикримизча, ҳозирги даврда инновацион таълимнинг иқтисодий жиҳатига ёндашувни тубдан ўзгартириш зарурлигини келтириб чиқаради.

Кўп ҳолларда кадрлар тайёрлашга сарфланадиган ҳаражатларга ишчи кучига қилинадиган сарфлар сифатида қаралади. Ваҳоланки, унга миллий иқтисодиётни ривожлантириш учун йўналтирилган узоқ муддатли капитал қўйилма сифатида қаралиши керак.

Анъанавий таълимдан инновацион таълимнинг иккинчи фарқли жиҳати шундан иборатки, инновацион таълим амалиёт билан узвий боғлиқ бўлиши лозим. Бу ҳолат эса, фундаментал фанлар, ўқув жараёни ва ишлаб чиқариш интеграцияси натижаси бўлмиш замонавий кадрларни тайёрлаш имконини беради. Албатта бу ҳолатда олий таълим муассасаси кўп функцияли замонавий технологиялар билан таъминланган бўлиши керак. Инновацион таълимнинг яна бир фарқли жиҳати шундан иборатки, бунда ўқитиладиган фанларни танлашда билимлар иқтисодиёти, бизнес интелекти, билимларни бошқариш каби тамойилларга устуворлик берилиш керак. Шу ҳолда, таълимнинг асосий мақсади иқтисодиёт учун янги билим ва кўникмаларни шаклланиши, замонавий кадрларни ўқитилиши, турли корхона ва компания миқёсида билимларни бошқариш кабилар тўлиқроқ амалга оширилади. Оқибатда, таълим жараёнининг натижаси бўлмиш билимлар иқтисодий категория ва иқтисодий ривожланишнинг бош омили сифатида тўлиқроқ намоён бўлади.

Жамият миқёсида билимлар иқтисодий категория сифатида тан олинishi, фикримизча, ишчи ва ходимларнинг интеллектуал капиталидан оптимал фойдаланиш билимларни бошқаришни тизим сифатида амал қилиши заруратини келтириб чиқаради. Демак, билимлар иқтисодиётнинг талқини кенг мазмунга эга. У тизимли жараён сифатида

қаралиб, хўжалик юритувчи субъектларнинг мувофақияти учун билимларни қўллаш, сақлаш, яратиш ва билимларни ўрганиш тамойилларини ўзида мужассамлаштиради. Билимларни бошқариш стратегиясини танлаш ва амалга ошириш учун бўлажак мутахассис-кадрлар мукамал даражада қуйидаги талабларга жавоб бера олишлари зарур:

1. Замонавий компанияларда ишлаб чиқариш омиллари сифатида билимлар нималарни ўзида мужассамлаштиради яъни, билимларнинг классификацияси ва технологиясини, индивидуал ва ташкилот билими, билимлар алмашинув маданиятини, уларни объектив муаммоларни ва бошқаларни.

2. Индивидуал капитал нима яъни, индивидуал капитал таърифи, унинг таркиби, интеллектуал мулк ва номоддий активлар тушунчалари, уларни баҳолаш ва ҳисоблаш усуллари ва бошқалар.

3. Инновациялар ва билимларни бошқариш ўртасидаги алоқа қандай яъни, фан, таълим ва амалиёт интеграцияси воситасида инновациялар қандай амалга оширилади, билимларни яратилиши ва қўлланилиши, инновациялар учун билимларни яратилиши, ижодий, илмий фикрлаши ривожлантириш ва бошқалар.

4. Амалиётда билимлар қандай бошқарилади яъни, амалиётда билимларни бошқаришнинг асосий кўринишлари, ташаббуси, тенденциялари, моҳияти қандай, билимларни баҳолаш, билимлар аудити қандай амалга оширилади, билимларни бошқариш жараёнини амалга оширилиши қандай.

Юқорида таъкидланган қобилиятга эга бўлган олий таълим битирувчилари замонавий корхона, ташкилот ва компаниялар учун энг кадрли мутахассислар ҳисобланишади. Чунки, улар хўжалик юритувчи субъектлар фаолияти учун муҳим бўлган, яъни самарали бошқарув қарорларини қабул қилиш ва уларни оперативлигини ошириш, бизнесдаги хавф-хатарларни камайтириш ва бартараф этиш, ишлаб чиқарувчиларни рақобат устунлигини таъминлаш, инновацион товарлар ва хизматларни яратиш, ортиқча сарф-харажатларни камайтириш ва бошқа муҳим вазифаларни оператив тарзда бажариш қобилиятларига эга бўлишади.

Мамлакатимизда замонавий инновацион иқтисодиёт талабларга жавоб бера оладиган мутахассис кадрларни тайёрловчи таълим муассасалари жаҳондаги кўплаб мамлакатлар олий таълим муассасалари даражасидан анча ортда қолмоқда. Ушбу ҳолатдан чиқиш мақсадида Республикамиз ҳукумати томонидан бир қатор ҳукукий-меъёрий ҳужжатлар: “Таълим тўғрисида”ги қонуни (2020 йил 24 сентябр), Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Илм-фанни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш

тўғрисида”ги ПФ-6097-сонли, Ўзбекистон Республикаси “Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармонлари қабул қилинди. Ушбу меъёрий ҳужжатлар Республикамизда таълим тизимини модернизациялаш ва уни жаҳон талабалари даражасига чиқариш жараёнини тезлаштириб, таълим сифатини жамият ва ижтимоий-иқтисодий шароит талабларига мослаштиришга олиб келади. Фикримизча, ҳозирги даврда таълим тизмида амалга оширилаётган ислохотлар қуйидаги йўналишларда:

- 1) Етакчи олий таълим муассасаларни аниқлаш (“flagman” олий таълим муассасалари) ва қўллаб-қувватлаш;
- 2) Олий таълим муассасаларини мустақил фаолиятига эркинликлар бериш;
- 3) Таълим-тарбия, билимларни беришнинг янги услуб ва усулларини оммавий жорий этиш ва билимларни бошқариш механизмларини такомиллаштириш кабиларда амалга оширилмоқда. Чунки, “таълим сифатини тубдан яхшилаш мақсадида, аввало, ўқув дастурлари, ўқитувчи ва домлолар учун методик қўлланмаларни илғор халқаро мезонларга мослаштириш лозим”.

Ҳозирги даврда таълим тизмида амалга оширилаётган ислохотлар йўналишларини тўлақонли рўёбга чиқариш бир қатор муаммолар ечими билан узвий боғлиқ. Бизнинг фикримизча, буларга қуйидагиларни киритиш мумкин:

1. Кадрлар тайёрлашда инновацион ўқув дастурлари, ўқув технологияларни жорий этишни қўллаб-қувватлаш;
2. Профессор-ўқитувчилар меҳнатига ҳақ тўлаш тизимини такомиллаштириш;
3. Талабаларни юқори технологиялар воситасида замонавий фан билимларини чуқур ўзлаштиришга имконият яратиш ҳамда бўлажак кадрларни рақобатбардошли авлодни шакллантириш;
4. Таълим тизимининг моддий-техник базасини модернизациялаш;
5. Замонавий инновацион иқтисодиёт талабларига жавоб берувчи стандартлар асосида ўқиш, ўқитиш ишларини йўлга қўйиш;
6. Бўлажак кадрларни илмий-татқиқот ишларига жалб этиш учун илмий татқиқот ва таълим интеграциясини чуқурлаштириш;
7. Узлуксиз таълим концепциясини кенг жорий этиш ва бошқалар.

Хулоса сифатида шуни эътироф этиш лозимки, юқорида такидланган масалаларнинг ечими мамлакатимизда инновацион таълим тизимини тезроқ қарор топиши ва жорий этилиши учун шарт-шароитларни яратиш беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида”ги қонуни. 2020 йил 24 сентябр. www.gov.uz.
2. Ўзбекистон Республикаси президентининг “Илм-фанни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-6097-сонли Фармони. www.gov.uz.
3. Ўзбекистон Республикаси президентининг “Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармони. www.gov.uz.
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Олий мажлисга мурожаатномаси. 2020 йил 29 декабрь. www.gov.uz.